

N:o 192.

Af herr **O. G. Eklund** från Stockholm m. fl., om *skrifvelse till Kongl. Maj:t* angående införande af s. k. lokalt veto i fråga om bränvinsförsäljning.

Vid 1893 års riksdag väcktes af herr *J. Anderson* i Tenhult motion om sådan förändring i gällande bränvinsförsäljningsförordning, att genom per-capita-omröstning, deri alla till myndig ålder komma välfrejdade kommunalmedlemmar ega att deltaga, skall bestämmas, huruvida inom kommunen spirituosa försäljning må ega rum eller icke.

I sitt yttrande öfver denna motion medgaf bevillningsutskottet enhälligt, att »det med skäl kan sättas i fråga, om ej i nu berörda angelägenhet större inflytande borde inom kommunerna tillerkännas flertalets åsigt». Utskottet ansåg sig likväl ej kunna förorda förslaget såsom innebärande »allt för stor afvikelse från nu gällande grundsatser för kommunala ärendens afgörande».

När utskottets hemställan om afslag å motionen föredrogs i Andra Kammaren, gillades motionens allmänna syfte af samtliga de ledamöter, som yttrade sig i ämnet.

En talare anförde bland annat: »För att utröna opinionens styrka är det icke här, såsom i många andra fall, nog att söka denna opinions uttryck i riksförsamlingen. Emedan de följder, hvilka man söker undanrödja genom den restriktiva lagstiftning, hvarom här är fråga, så djupt ingripa på det *enskilda* livets områden, bör man välja formen af en allmän folkomröstning. Folket sjelft bör direkt bestämma, om den farliga drycken skall få fritt utskänkas eller icke.»

En annan talare anförde: »Om någonstades man skulle afstå från tillämpning af det kommunala förmögenhetsväldet, förefaller det mig,

att det bör vara i afseende å sådana områden, som röra utskänkningsväsendet eller, med andra ord, vården om nykterheten inom kommunerna. Det finnes intet sammanhang mellan detta ärende och beskattningsväsendet, som annars ju utgör stödjepunkten för vår kommunala röstskala — — — Och då borde väl i en sak, som icke rör penningar, utan endast personer, personerna få råda och icke penningarna.»

En ledamot af bevillningsutskottet anförde: «Jag och utskottets öfriga ledamöter hafva därför ansett, att man bäst skulle befrämja målet genom att få fram ett uttalande till förmån för motionens syfte i förhoppning att motionären måtte återkomma för att på ett lämpligare sätt vinna framgång för saken.»

Den välvilja, hvarmed förslaget, ehuru lidande af åtskilliga formella brister, mottogs såväl af utskottet som af Andra Kammaren, uppväckte i landet ett lifligt intresse för den sålunda å bane bragta tanken att i fråga om detaljhandeln med spirituösa drycker, hvilken redan i viss mån är beroende af kommunalbeslut, göra allvar af den kommunala sjelfstyrelsens princip, och föranledde en s. k. massmotion till 1894 års Riksdag.

I denna motion, undertecknad af 65 ledamöter af Andra Kammarer, anfördes bland annat:

»Det förslag, vi gå att framställa, är så till vida icke någonting fullkomligt nytt, som det nära ansluter sig till nu gällande bestämmelser om kommunernas beslutanderätt i ärenden angående detaljhandel med spirituösa drycker och vill utveckla denna rätt i enlighet med en verklig sjelfstyrelsens grundsatser, från hvilka våra kommuner — såsom rösträttsstatistiken utvisar, och de vid samtliga lagtima riksdagar 1867 — 1893, utom en enda, väckta rösträttsmotioner påpekat — ännu stå mycket fjerran. Och hvad angår administrativa myndigheters nuvarande inflytelse å detta slags kommunalfrågor, så inskränker vårt förslag icke Konungens befallningshafvandes nuvarande rätt att, mot kommunalmyndighets bifallande beslut, *förvägra* upplåtande af försäljningsrättigheter. Att Konungens befallningshafvandes nuvarande befogenhet att, äfven mot stadsfullmäktiges (eller allmän rådstugas) mening, *medgifva* försäljningsrättigheter åtminstone får vika för ett folkomröstningsveto, torde ej från någon synpunkt kunna betraktas såsom en för samhällets bästa äfventyrlig inskränkning i nämnde embetsmyndighets magtfullkomlighet. Vi afse ej heller någon annan rubbning af de nu stadgade formerna för handläggning af ifrågavarande ärenden än den, som nödvändigt följer af rätten att fordra en vetoomröstning. Vårt förslag afser endast att öppna en möjlighet för fler-

talet af kommunens medlemmar att hindra en försäljning, som nu kan kommunen påtvingas genom beslut dels af en kommunal myndighet, som framgått ur eller utöfvar sin beslutande magt enligt fyrktals- och bevillnings-rösträtt, dels af en administrativ statsmyndighet.

Från den 1893 väckta motionen skiljer sig vårt förslag i vissa väsentliga afseenden.

Vi vilja icke, såsom motionären vid sistlidne riksdag, öfverlemna åt allmän rösträtt att *antingen tillåta* spirituosa försäljning inom kommunen och i så fall bestämma försäljningsrättigheternas antal *eller förbjuda* upplåtelse af sådana rättigheter, utan vilja vi endast tillerkänna kommunens medlemmar rätt att genom omröstning uttala sitt *veto* mot ett i nu stadgad ordning väckt förslag om beviljande af rättighet till minuthandel och utskänkning. Derjemte, och såsom en borgen för ett mera medvetet intresse för saken, åsyftar vårt förslag icke en obligatorisk omröstning, utan göres den beroende af *initiativ* från ett visst antal af kommunens medlemmar. Der initiativrätten ej begagnas, eller förbudet icke segrar vid omröstningen, behålla de kommunala och administrativa myndigheterna sin nuvarande beslutanderätt. Då vi endast föreslå ett *veto*, finnes naturligen för oss ej heller något skäl att ifrågasätta, det »angränsande» eller eljest närbelägna kommuner skulle ega att i omröstningen deltaga.

Begränsad till ett *veto*, tillerkänt åt den allmänna rösträtten, lär den af oss föreslagna anordningen icke träffas af den anmärkning, som bevillningsutskottet gjorde gällande mot den vid förliden riksdag väckta motionen, att nemligen denna innebar »en alltför stor afvikelse från nu gällande grundsatser för kommunala ärendens afgörande». Detta torde väl kunna sägas om ett förslag af innehåll, att det positiva beslutet om upplåtande af försäljningsrättigheter och om deras antal skulle från kommunala myndigheter och vederbörande embetsverk flyttas öfver till en ny, talrik corps af röstegande, men ej om en åt dessa öfverlemnad rätt att blott *afvärja en åtgärd, som flertalet ogillar*. Och om vi vilja tillerkänna detta *veto* åt en af nuvarande kommunala census oberoende rösträtt, så kan ju icke i en sådan fråga, som den om spirituosa försäljning, mot detta vårt yrkande åberopas något af de skäl, som anföras till försvar för bevillnings- och fyrktalsrösträtten vid beslut om kommunala skatter och utgifter eller vid val af dem, åt hvilka kommunens beslutanderätt i sådana ärenden kan eller skall öfverlemnas. Ty det »större inflytande», som enligt vårt förslag »tillerkännes flertalets åsigt», kan icke i någon den ringaste mån träda någons rätt eller kommunens välförstådda och lofliga intressen för nära.»

1894 års sammansatta bevillnings- och lagutskott mottog icke det nu framlagda förslaget lika välvilligt som föregående års. Efter en vidlyftig utredning om rusdryckslagstiftningen i olika länder, särskildt Förenta staterna, Storbritannien och de engelska kolonierna, samt med hänvisning till de för nykterhetssaken gagnande resultat, hvartill särskildt landskommunerna i Sverige kommit på grund af den lokala sjelfstyrelse, som de efter nu gällande bränvinsförsäljningsförordning redan ega, yttrade utskottet: »I likhet med förliden Riksdags bevillningsutskott medgifver utskottet visserligen, att önskvärdt vore, det ett större inflytande än nu är fallet tillerkändes flertalets åsigt, men anser, att de af motionärerna föreslagna anordningarne skulle allt för mycket afvika från de nu i kommunala angelägenheter rådande rösträttsförhållandena. Med bränvinsförsäljningen äro förbundna så stora intressen, och sättet för dess tillämpning är af så ingripande betydelse för kommunernas lugna och lifskraftiga utveckling, att något talande skäl näppeligen torde kunna anföras, hvarför icke hithörande frågor borde afgöras på enahanda sätt och af samma korporationer som kommunens öfriga angelägenheter.»

Förslaget blef äfven vid denna riksdag afslaget, i Andra Kammar-
ren efter votering med 141 röster mot 74.

Hvad utskottet i sin framställning angående utländska lagstiftnings- och nykterhetsförhållanden anför kan möjligen tala emot ett allmänt rusdrycksförbud, men kan aldrig gälla såsom skäl mot ett lokalt bränvinsveto. I England och Amerika gäller samma lagstiftning för alla rusdrycker — såväl bränvin och dermed likartade drycker som vin och maldrycker. Förbud mot det ena slaget är äfven förbud mot de andra. Hos oss deremot har icke väckts förslag om vare sig allmänt eller lokalt förbud mot försäljning af rusdrycker i allmänhet, utan blott af bränvin. Utskottets framställning om huru förbudslagar i utlandet verkat eger därför ingen tillämplighet i föreliggande fråga.

För att bevisa onödigheten af den föreslagna förändringen hänvisar utskottet till hvad det kommunala veto, som infördes i vår lagstiftning genom kongl. förordningen af den 18 januari 1855, uträttat för nykterheten. Men den utredning, utskottet i fråga härom lemnar, talar mera för vår uppfattning än för dess egen. Af densamma framgår nemligen, att på landsbygden, der kommunens medlemmar direkt

— å kommunalstämma — fått deltaga i beslut angående bränvinsförsäljning, nästan alla utskänkings- och utminuteringsrättigheter fått vika, medan i städerna, der stadsfullmäktige besluta i ärendet, såväl utskänkings- som utminuteringsställen ännu finnas i stort antal, oakadt i många af våra småstäder bränvinsförsäljning åtminstone lika lätt kunde undvaras som i åtskilliga större landskommuner. Det är, synes oss, det personliga ingripandet å kommunalmedlemmarnes sida, som på landsbygden åstadkommer det goda resultatet.

Hufvudspörsmålet är: böra bränvinsförsäljningsfrågor afgöras på annat sätt och efter andra grunder än andra kommunala frågor? Till och med de Riksdagens utskott, som behandlat 1893 och 1894 års förslag, erkände — ehuru utan att angifva sättet — önskvärdheten af att befolkningens stora flertal finge ett större inflytande än nu på sådana frågor. Detta synes icke kunna ske annorlunda än genom deras afgörande på annan väg än öfriga kommunala angelägenheter. Fördelarne häraf ligga i öppen dag. Nykterhetsintresset finge då göra sig gällande direkt utan att behöfva söka bemäktiga sig ledningen vid kommunala och politiska val, der man mera borde taga hänsyn till en persons allmänna lämplighet än till hans ståndpunkt i en speciel, om än så viktig fråga. Bränvinsförsäljningsfrågor beröra vida mera folkets breda lager än de förmögne och bildade. Bränvinshandeln borde väl icke behandlas såsom ett medel att taga ut skattebidrag af dessa breda folklager, utan fastmera såsom ett ondt, som man visserligen tills vidare icke kan blifva aldeles qvitt, men som samhället bör så mycket som möjligt begränsa, och mot hvilket det bör taga i anspråk sina medlemmars moraliska kraft. Denna väckes och sättes i verksamhet i samma mån som utsigt öppnas att kunna göra någonting för att bekämpa det onda. Allt detta talar för rättigheten att gifva flertalet af en kommuns medlemmar magt att hindra beviljandet af bränvinsförsäljningsrättigheter inom kommunen.

Utskottet menar, att ett på allmän omröstning grundadt lokalt förbud enligt vårt förslag skulle vara ett otillbörligt ingrepp i den enskildes handlingsfrihet och lefnadsförhållanden. Detta påstående håller icke ens streck inför utskottets eget betänkande, än mindre inför en verkligt omsorgsfull och fördomsfri pröfning. Utskottet påvisar ju sjelft, huru med den nu gällande lagstifningen, som det på det högsta lofordar, fullständigt förbud mot försäljning och utskänkning af bränvin kunnat i en mängd kommuner inom landet genomföras. Och detta anföres såsom ett bevis för att det är bra som det är och att ingen förändring behöfves. Utskottet synes sålunda — såsom en talare

under debatten påvisade — anse, att »om ett rent förbud inom en kommun tillämpas i enlighet med nu gällande lagstiftning af de myndigheter, som nu ega besluta, då är ett förbud bra och ingenting är deremot att invända; men om detta förbud genomföres på *det* sätt, att alla myndiga män och kvinnor inom kommunen genom omröstning uttala sig för ett sådant förbud gent emot kommunalmyndigheten — då är förbudet ett intrång på den personliga friheten». Om man en gång erkänt, att ett förbud i vissa fall kan vara berättigadt, så blir det icke ett intrång i den personliga friheten genom att det kommer till stånd på det ena eller andra sättet. Och oss synes det, att detta intrång blefve mindre, i mån som flera komme i tillfälle att derom besluta.

Om annars statsmagterna vilja betrakta bränvinshandeln ur någon annan synpunkt än såsom ett medel att uttaga skattebidrag af de minst bemedlade, synes det vara en mycket befogad och mycket rättvis fordran, att de samhällslager, hvilka mest få lida af bränvinshandelns följder, måtte få någon medbestämmanderätt i fråga om en sådan rörelses fortsättande.

Dryckenskapen verkar upplösande och förstörande på familjen. Den störta otaliga familjer i elände. De, som mest få lida af bränvinshandelns och bränvinsutskänkningens följder, äro kvinnorna och barnen. De senare kunna icke föra sin egen talan. Men kvinnan måste känna det såsom sin pligt att göra allt hvad hon kan för att skydda de sina för detta elände. Och der familjefadren hemfallit åt dryckenskapslasten, hvilat uppgiften att skydda familjens intresse utslutande på kvinnan. Hos kvinnorna har också — dess bättre — bruket af spritdrycker aldrig så vunnit insteg som hos männen. Derfor fordra både rättvisa och klokhet, att äfven kvinnan får en bestämmande röst med, der det gäller att sätta en gräns för de ödeläggelser, som dessa drycker förorsaka. Vi kunna därför icke annat än förorda kvinnans rösträtt i fråga om lokalt bränvinsveto.

I vårt broderland Norge har nyligen en bränvinslag blifvit antagen och redan med synnerligen goda resultat tillämpats. Denna lag rent af påbjuder omröstning hvart femte år öfver frågan, om bränvinshandel skall i kommunen tillåtas eller icke. I dessa omröstningar ega alla män och kvinnor, som fyllt tjugofem år, att delta.

Så långt som till obligatorisk folkomröstning går deremot icke vårt förslag. Vi föreslå blott, att en viss bråkdel af antalet medlemmar i en kommun skall ega rätt, när fråga väckts om rättighet till minuthandel med eller utskänkning af bränvin, begära en allmän omröstning

per capita, huru vida sådan rättighet skall vägras, dock med bibehållande åt vederbörande myndigheter af bestämmanderätten, i händelse omröstningen icke utfaller till förmån för förbudet.

Vi tillåta oss sålunda att föreslå,

att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anholder, det Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för nästkommande Riksdag framlägga förslag till ändring i nu gällande förordning om försäljning af bränvin m. m. enligt följande grunder:

1). När i stads- eller landtkommun fråga uppstår, att rättighet till annan minuthandel med eller utskänkning af bränvin, än sådan som i stad eger rum på grund af burskap eller särskildt privilegium och på landet kan tillkomma innehafvare af gästgifveri, skall inom kommunen meddelas, åligger det Konungens befallningshafvande, derest inom viss tid skriftlig ansökan derom inkommer, undertecknad af välfredade, till myndig ålder komna medlemmar af kommunen, som äro svenska medborgare, till ett antal af motsvarande minst en tjugonedel af kommunens mantalsskrifna befolkning, att förordna om anställande i kommunen af omröstning rörande den sålunda väckta frågan.

2). I denna omröstning ega alla de kommunmedlemmar att deltaga, som uppnått myndig ålder, ega god frejd och äro svenska medborgare.

3). Omröstningen, som sker med slutna sedlar, gäller endast förbud eller icke förbud mot ifrågasatt upplåtande af försäljningsrättigheter.

4). Om förbudsförslaget af mer än hälften af de i omröstningen deltagande antages, träder det i kraft från den tidpunkt, då förut beviljade rättigheter upphöra, och må ny fråga om upplåtande af rättigheter ej väckas förr än efter tre år. Om förslaget af flertalet röstande ogillas, har det förfallit, och kan ny fråga om förbudsomröstning likaledes ej väckas förr än efter tre år.

5). Besvär öfver det genom omröstningen fattade beslutet må ej anföras på annan grund, än att det

förmenas icke hafva tillkommit i laglig ordning; och skall Konungens befallningshafvande, derest beslutet af sådan anledning undanröjes, förordna om anställande af ny omröstning.

En del erforderliga detaljföreskrifter anse vi oss icke böra föreslå, då vi ej förutsätta, att vederbörande utskott finner lämpligt att utarbete ett formligt lagförslag.

Stockholm den 27 januari 1896.

Oskar Eklund.

A. Hedin.

John Olsson.

W. Styrlander.

P. Norberg.

Lars Eriksson.

J. M. Erikson.

A. Hahn.

Adolf Aulin.

C. G. Thor.

J. A. Fjällbäck.

A. G. Ericsson.

A. F. Broström.

Edvard Wavrinsky.

Johannes Svensson.